

Nödmynten och deras plakat

Ar 1715 påbörjades präglingen av mynttecknen, populärt kallade nödmynt. Totalt präglades 34 miljoner sådana mynt varav nästan 25 miljoner fortfarande var i omlopp när Karl XII dog 1718. I och med detta projekt gav kronan ut mynt utan täckning – en slags kredit. Kredit är i grunden två löften skilda åt i tid; du gör något för mig nu, så betalar jag dig senare. Detta är vad nödmynten var i praktiken, en kredit given åt staten. Folket gick med på (läs tvingades) att acceptera nödmynten med löftet att få full likvid senare.

Inte bara mynten finns bevarade som vittnesbärare till eftervärlden. Även det medel genom vilket folket fick del av nyheterna om de nya pengarna – kungörelserna – finns bevarade till vår tid. Dessa trycktes vid det kungliga tryckeriet och spreds till landets socknar för att läsas upp för den svenska befolkningen som vid 1700-talets början uppgick till drygt en halv miljon.

Bakom de stora siffrorna av präglingsupplagor och befolkningsmängd finns även ett liv i det lilla. Vi ska i det närmaste göra en kulturhistorisk exposé i det tidiga 1700-talet för att undersöka vissa vardagsaspekter i dåtida livet som vi har möjlighet att ta del av genom efterlämnade artefakter såsom kungörelserna och mynten. Vi inleder med

en fiktiv betraktelse från stiftstaden Strängnäs en kall novemberdag år 1700.

Strängnäs – november år 1700

Augusta kämpade sig upp för Domberget mot kyrkan, hostan rev i hennes hals och de svaga benen darrade. Vinden kom stormande in från Mälaren, pressades ihop mellan den stora domkyrkan och Roggeborgen till en hård och kall köldpil som splittrades i virvlar av snöyra mot domkapitelhusets tegelvägg. Varför plågar hon sig hit, tänkte folket som såg henne medan de huttrande gick mot kyrkporten. Nog skulle väl ändå prästen för-låta gamla Augusta om hon inte hade tagit sig till kyrkan, sjuk och svag som hon var. Klen men beslutsam tog Augusta sig fram till en av de främre bänkraderna för att kunna höra ordentligt vad prästen sa. När predikan var avklarad och böner-na lästa kom det som den gamla kvinnan kämpat sig dit för; nyheter om kriget. Ryktet om segern vid Narva hade redan nått Strängnäs. Men var det sant? Kunde man lita på ryktet? Hur hade det gått för soldaterna? Augusta hade tre av sina barnbarn förlagda i den armé som för någon månad sedan tågat från Reval mot Narva.

Bild 1. Myntillustration från plakat utfärdat 1718-01-06.

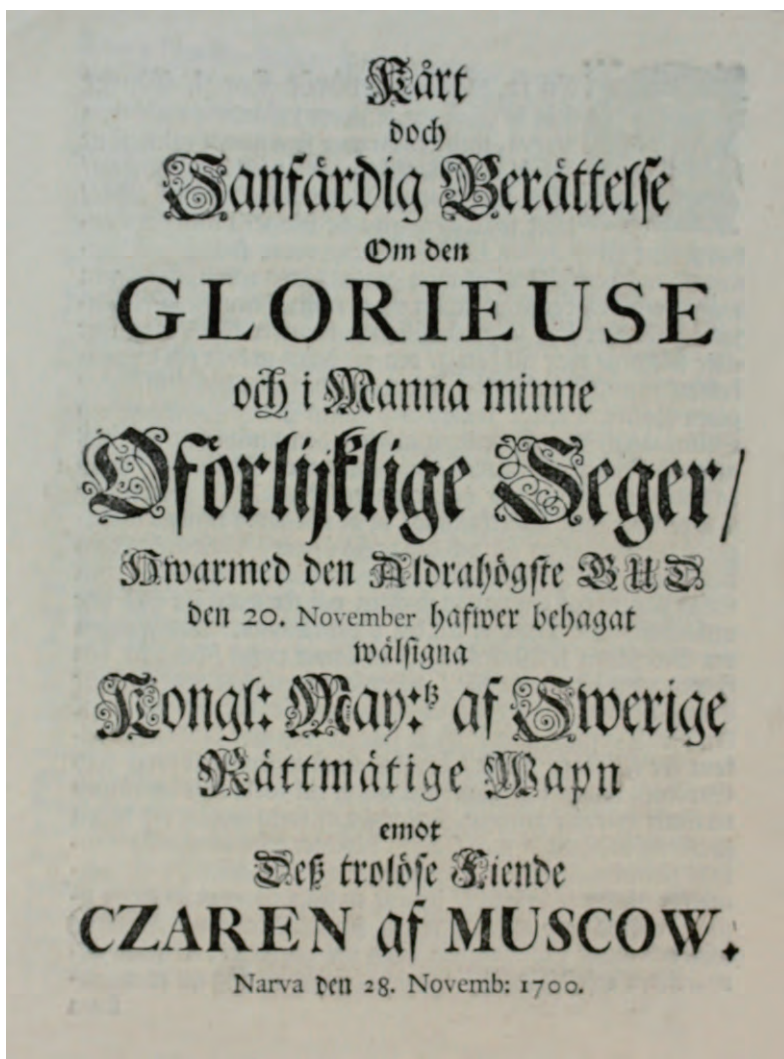

Bild 2. Den glorieuse beskrivningen av händelserna vid slaget vid Narva år 1700.

Efter mer än en timmes lång väntan för Augusta flyttade så prästen sin handskrivna predikan åt sidan och lyfte fram ett antal ark som bara för någon dag sedan hade tryckts i det Kungl. tryckeriet i Stockholm. Hans kalla händer hade svårt att hålla pappersarken i ordning. Han öppnade och slöt händerna ett par gånger för att få lite blod i fingrarna innan han greppade om kungörelsen och började läsa:

Den 13. Novemb: upbröt Kongl. May:t från Wesenberg, fembton Lifländksa mihl från Narva, med des Armee som gjorde allenast ett antahl ungefär till 8 000 man till häst och foot effter som kongl. May:t till at winna tiden intet wille afwackta de öfrige Trouppers

ankomst som på marchen till Wesenberg woro stadde / och fortsattes marchen således / at man genom djupa och mycket elacka wägar och desileér samt landet på 10 mihl af fienden så förhärjat och förstört / at ingen subsistence hwarken för manskapet eller hästarne war till fångz / den 19. Hujus ankomst till Lagen a halfander mihl från Narva.

Prästen fortsatte att läsa de totalt åtta sidorna av den levande beskrivningen av slagets förlopp och händelser som avslutas:

Denne seger är så mycket mera glorieux och oförlöflicare til at skatta / som näst den Aldrahögstes tilhielp densamma är förwärfwat med en ringa mackt emot Fiendens stora hoop och antahl / räknandes fienden sig

*hafwa warit 80 000 mann starck.*¹

Efter uppläsningen av denna och andra kungörelser fick folket sin välsignelse och kunde sedan bege sig ut på kyrkvallen för att diskutera och prata om det som hände ute i världen och hemma i socknen.²

Augusta gick ut i decembermörkret fast förvisad om att gud hade välsignat konungen med denna seger mot tsarens här, vilket innebar att Herren otvivelaktigt var på konung Karl XII:s sida. Vad kunde då gå emot Sverige!

Ett år tidigare

Ett år tidigare hade Sveriges konung, Karl XII, fyllt sjuttionio år. Samma år, 1699, gick Sachsen, Danmark, och Ryssland samman i en koalition mot det svenska stormaktsväldet. Denna koalition innebar upptakten till det stora nordiska kriget (1700-1721). I februari år 1700 anföll Sachsiska trupper Livland och inte lång tid därefter gick Danmark till angrepp mot Sveriges bundsförvant hertigdömet Holstein-Gottorp. På hösten inledde också ryssarna en belägring av staden Narva.

Efter att först ha avvärjt hotet från Danmark vände sig Karl XII mot Sachsen, men då det kom till hans kännedom att Ryssland brutit freden ändrades planerna och den svenske kungen gick i stället till angrepp mot den ryske tsaren. Peter den stores armé besegrades av svenskarna vid Narva den 20 november år 1700.

Kriget rasade fram och tillbaka under ett par år. 1702 lämnade Karl XII de baltiska provinserna för att bege sig till Polen. Medan de polska arméerna trängdes tillbaka sattes de ryska huvudstridskrafterna in vid floden Neva. I augusti 1704 återtog ryssarna Narva. Två år senare röntes Sverige framgångar i och med freden i Altranstadt. August II avsåg sig då alla anspråk på Polen. Den ryska expansionen i Östersjöprovinsen upphörde då arméerna fick full sysselsättning med Karl XII:s fälttåg genom Ryssland.

Under år 1708 var det flera faktorer som gick emot Karl XII. Ryssarna skövlade systematiskt Livland för att försvara försörjningen av armén. Dessutom drabbades jordbruket av missväxt på

grund av dåligt väder. När eländet kulminerade i slaget vid Poltava kunde ryssarna återuppta sin expansion i de baltiska provinserna medan Karl XII begav sig till Bender i Turkiet.

I september 1714 lämnade Karl XII Turkiet och begav sig till Stralsund. Där blev han kvar under ett år och styrde Sverige därifrån. Under hans vistelse i staden fattades många beslut. Bland annat utfärdades den första förordningen rörande mynttecknen just där. Kungen skulle dock snart bli tvungen att lämna sin vistelseort. En kombinerad preussisk-dansk-sachsisk styrka erövrade Rügen i november 1715. I december samma år föll även Stralsund. Dagen innan staden föll i fiendehänder lyckades Karl XII ta sig över till Skåne där han tog sitt högkvarter till Lund.

Stockholm – år 1700

Samtidigt som Augusta spänt lyssnade till prästens röst från predikstolen i Strängnäs domkyrka utspelades ett annat märkligt skådespel i Stockholm. Då konungen var frånvarande tog greven och arkitekten Nicodemus Tessin de kvarvarande kungligheterna på en promenad runt i Stockholm för att berätta om de illuminationer som gjorts till Karl XII:s ära. Man hade inte sparat på krutet. Vid Brunkeberg hade man låtit uppföra en pyramid av svart papp med alla fyra sidor täckta av latinska inskriptioner. Bokstäverna var transparenta och de 2 500 lyktor som placerats inuti pyramiden gjorde därför att texten lyste och kunde ses från stora delar av Stockholm i den mörka februarikvällen. Texten var på latin och beskrev olika scenarier där Karl XII liknas vid Julius Caesar, och att det var med guds hjälp som kungen fördrivit ryssarna från Narva.³

Tessin fortsatte turen med att leda kungligheterna till Riddarholmen där man klätt en trästomme med linneväv. På duken fanns flera utsmyckningar. Även dessa bilder och inskriptioner var transparenta och upplystes inifrån av 1000 lyktor. Bland annat framställdes Karl XII som en romersk fältherre i bilderna.⁴

Sällskapet tågade vidare till Slottsbacken. Där fanns två stycken illuminationer som stod på var sida om backen, mitt emot varandra; tolv meter långa och fyra meter höga. Den ena föreställde kungen, återigen i antik skepnad, triumferande. Den andra föreställde jätten Tithyos som får sin lever sönderhackad av gamar. Detta var en allegori för Peter den stores nederlag. De båda motiven lyste aldrig samtidigt. Istället hade man en sinnrik

¹ Kärt doch sanfärdig berättelse om den glorieuse och i manna minne oförljklige seger, hwarmed den aldrahögste Gud den 20. november hafwer behagat wälsignat kongl: may:tz af Sverige rätttmätige wapn emot desz trolöse fiende czaren af Muscow. Narwa den 28. novemb: 1700. [Stockholm kongl. tryckeriet.], Stockholm, 1700

² Ordningen på en gudstjänst var vid denna tid hårt reglerad. Man lade medvetet välsignelsen efter kungörelserna då ingen kunde lämna kyrkan innan välsignelsen var läst och gudstjänsten avslutad.

³ Snickare (1999), 157f.

⁴ Snickare (1999), 159f.

Bild 3. Trästick med myntavbildningar av två så kallade nödmynt. Från plakat utfärdade 1716-03-08 respektive 1716-10-12.

ljusanordning som gjorde att man växlade motiv varje halvtimme.⁵

Det fanns flera liknande påkostade arrangemang som ställdes ut i Stockholm tiden efter slaget vid Narva. De var alla en form av kommunikation till folket; hög som låg. Man ville manifesteras det fantastiska i denna av gud givna segern. Form och bildspråket påminde mycket om de motiv man kan se från medaljer som präglats av liknande orsaker och händelser. Vi kan därför anta att bilderna i båda dessa kommunikationsmedel innehöll ett symbolspråk som förstods av flertalet. Säkerligen pratades det om både segern och de ljusarrangemang som gjorts till konungens ära. Faktum kvarstår dock att denna typ av kommunikation i form av ljusspel, dekorationer, konst och medaljer bara var tillgängliga för ett fåtal – de boende i Stockholm samt de av de mer privilegierade klasserna som kunde ta del av riksdagstal, böcker, medaljer och konst med propagandistiska förtecken. För att nå ut till folket utanför huvudstaden hade man andra medel. Kanske inte lika spektakulära men ändå effektiva.

När överheten ville nå ut med information och budskap ville man nå så många som möjligt och även de som inte var läskunniga. Tidigare nådde överheten folket genom att fogdar och befallningsmän läste upp nyheter vid tingsmöten och marknadsmöten. Fogdarnas uppläsning kunde ibland även ske från kyrkporten eller kyrkvallen, ofta till prästernas ogillande.⁶

Orsaken till att fogdarna valde att läsa upp kungörelser i eller intill kyrkan var att då nåddes de flesta människor eftersom det rädde kyrkoplikt. Det var även vanligt att prästerna själva läste upp kungörelser från predikstolen. Kombinationen kyrkoplikt och uppläsning från predikstolen var något som den världsliga överheten tog vara på. Om man fick prästerna att läsa upp det som även den världsliga överheten ville sprida visste man med säkerhet att få missade budskapet.⁷

Att prästerna läste upp kungörelser från den världsliga överheten var en gammal sed. År 1686 kom dock denna typ av nyhetsförmedlingen att formaliseras i den nya kyrkolagen. Där statuerades att ".../sedan Bönerna äro förrättade, afkunnas hvad Vij, eller våre Befallningzhafvande, på Våre vägnar, kunna hafva at bjuda och tilkänna gifva"⁸.

Resultatet av kombinationen kyrkoplikt och uppläsningen från predikstolen kom att bli ett lyckat medel för kommunikation som kom att bestå in på 1900-talet. "Den som kommer från kyrkan har de senaste nyheterna" kom att bli ett vanligt talesätt under hela 1700-talet.

Plakaten om mynttecknen

Mellan år 1700 och 1708 hände det i stort sett inget anmärkningsvärt med den svenska myntningen. Det är från år 1709 som saker och ting började förändras. Detta årtal är ett märkesår i den politiska och ekonomiska historien och därför, av förståliga skäl, även monetärt. Krigen hade varit ansträngande för ekonomin. Nya skatter och pålagor infördes för att försöka tillfredsställa det ökande behovet av pengar till krigskassan.

Några av de mest namnkunniga mynt från Karl XII:s tid är de så kallade mynttecknen, eller nödmynten. Deras tillkomst kan ses som ett av resultaten av de nya påfunden för att hålla riket med kontanta medel. Man var i behov av pengar och en av lösningarna var att låna av folket genom att prägla mynt som inte innehöll ett metallvärde som motsvarade deras valör. Att kopparsubstansen saknade allt samband med valören framgår av att kopparen i en daler silvermynt i nödmynt växlade mellan 7,2 och 3,6 gram, medan en daler silvermynt i plåtmynt vägde 756 gram. Man begärde dock, och lagstiftade, att dessa nya kopparslantar skulle hanteras i handeln som om de hade det värde de angivits, nämligen en daler silvermynt.

Då vi bekantat oss något med både tidens kommunikationskanal från överheten och orsa-

⁵. Snickare (1999), 163ff.

⁶. Reuterswärd (2001), 53f

⁷. Reuterswärd (2001), 54f

⁸. Kyrkolag 1686, Cap 2, § 5.

Bild 4. Första kungörelsen rörande nödmynten utfärdad i Stralsund, mars 1715.

kerna till präglingen av mynttecknen ska vi titta närmare på just kommunikationen till folket för att förmedla kunskapen om de nya mynten. Naturligtvis använde sig överheten av kungörelse-systemet även när man ville nå ut med budskapet om de nya mynttecknen. Vad Augusta tänkte om nyheten om påbuden om de nya nödmynt, som skulle användas i stället för de vanliga plåtarna får vi aldrig veta. Men det vi vet med säkerhet är vad som stod i plakaten och förordningarna eftersom de finns bevarade till våra dagar.

Det första plakatet rörande mynttecknen utfärdades i Stralsund. Detta påbud är utfärdat i mars 1715. Åtta månader innan kungen flydde över till

Sverige. Där annonseras och kungörs de nya betalningsmedlen för folket. På en och en halv sida (inklusive kungens halvsidiga titulatur) redogörs för införandet av de nya mynttecknen och nog- samt poängteras tillfälligheten i dessa – de kommer att kunna inväxlas till sitt fulla värde vid senare tillfälle, stod det.

Så präglades då det första mynttecknet kallat kronan. En förordning trycks och sprids i landet. Den innehåller en avbildning av myntet för att informera om utseendet och på så sätt undvika förvirring. Även senare plakat innehåller illustrationer av mynten. Redan ett par dagar senare utfärdar dock von Görtz en kungörelse för att rentvå myntet

från de illvilliga rykten som med tanke på det korta avståndet till den tidigare kungörelsen uppstått så fort folket fick de nya betalningsmedlen i sin hand. Detta sätt att bemöta denna "försmädelige osanningen" sker i form av ett ettbladstryck i litet format och avsågs då troligen att anslås.

I jämn takt kommer nu plakat rörande nya nödmynt och deras inväxlande under de följande åren. Inflikat mellan dessa ser vi även plakat med uppmaningen om mynttecknens "owäger-

lige gångbarhet". Påminnelser om mynttecknens gångbarhet och inväxlande var tydligen nödvändigt. Troligtvis fanns ett visst missnöje och miss-tänksamhet.

Språket i alla dess plakat har en informativ karaktär vilket är typiskt för tiden efter slaget vid Poltava 1709. Även böndagsplakaten som tidigare kunde innehålla en slags redogörelse för tillståndet i landet kortades efter år 1709 ner till att endast informera om vilka söndagar som skulle vara

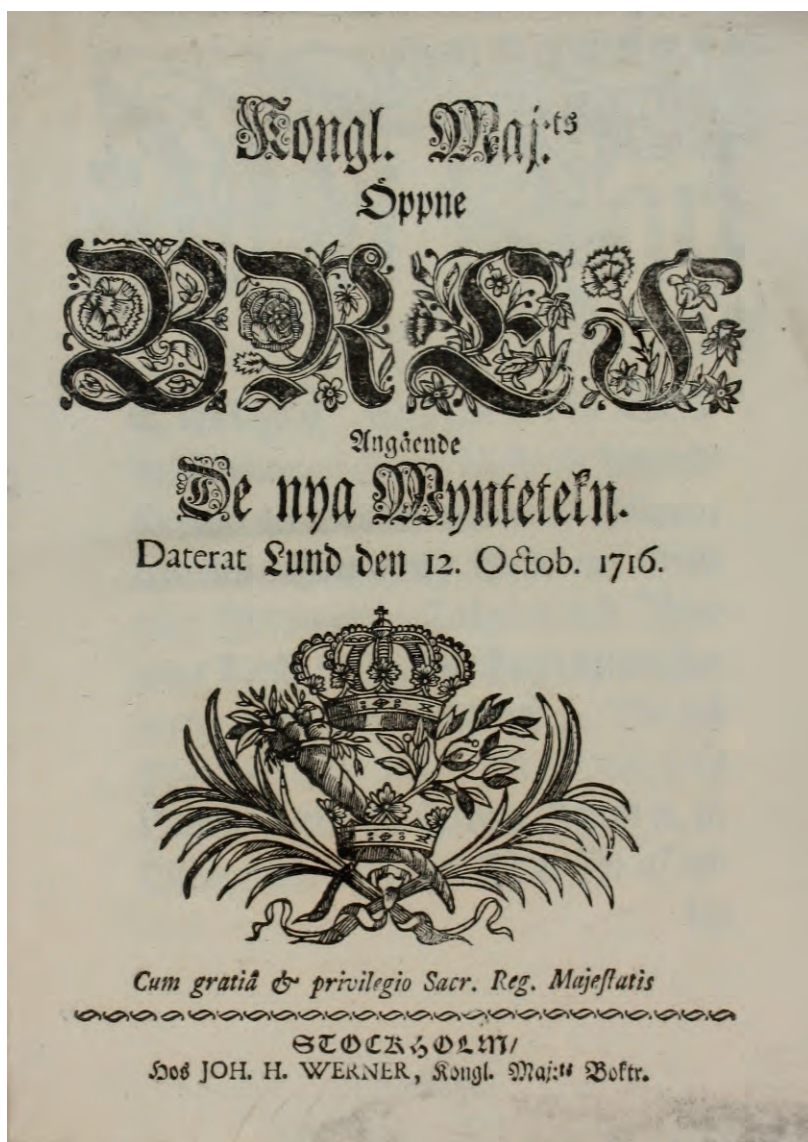

Bild 5. Öppet brev till folket om "De nya Myntetekn" innehållande illustration av myntet Publica Fide.

Bild 6. Det finns få tryckvarianter i denna grupp kungörelser. Dessa två krontyper förekommer som ett undantag på "placat om det tridie slags myntteteckens Wett och Wapn kallat inväxlande" daterat 1719-02-21.

årets stora böndagar. Under nationella motgångar var strategin vid denna tid att utelämnat information. Under goda år kunde texterna bli betydligt mer pompösa som till exempel redogörelsen för slaget vid Narva⁹. Detta gör att plakat efter 1709 är lättlästa för en modern åskådare då de har en för oss modernare språklig ton än annars vid denna tid.

Feltryck, nytryck och tjuvtryck

Alla som sysslar med trycksaker från handpress-tidens¹⁰ epok stöter på en speciell företeelse, nämligen att samma alster ofta förekommer i ett antal olika sättningar. På kungörelserna förekommer det sättningsvarianter av flera olika slag. De vanligaste kategorierna som används för att benämna de olika sättningarna är feltryck, parallellsättning- ar, nytryck och tjuvtryck. Feltrycken kommer jag inte gå in på i detalj här. Som hastigast kan det dock vara lämpligt att nämna att även dessa kan delas in i flera underkategorier. Vid i stort sett varje moment vid tryckeriet kan ett fel ha uppstått. Först har vi sättaren som kunde läsa fel från originalet. Det finns även något som kallas för svibel, vilket är när en typ har hamnat i fel kastfack¹¹ vid sorteringen. Sättaren som troligtvis jobbade fort

och i dålig belysning, (även om kastet ofta var försett med en extra ljushållare som gick att vrida till önskat läge) fick då upp fel typ ur lådan och hade nog inte tid att kontrollera alla bokstäver han tog upp i handen. Ibland uppkom skador på typerna under tryckningen. Bokstäver och bildelement kunde lossna vid bläckning eller tryckning. Dessa fenomen kunde ge upphov till förändringar i sättning, saknade bokstäver, och ibland även byte av till exempel vinjettbild. Felställda bokstäver och bildelement är en sällsynt men dock förekommande typ av fel. Mest anmärkningsvärd är nog den vinjettbild som är satt upp och ner på plakatet om säkerheten i rikets mynt- och penningväsende från 1776-11-27¹².

Skillnaden mellan parallellsättning och tjuvtryck kan vara svår att dra. Skillnaden är att en parallellsättning härstammar från det Kungliga tryckeriet, som hade privilegiet att trycka alla offentliga tryck, medan ett tjuvtryck härstammar från ett annat tryckeri som tryckte offentliga kungörelser i syfte att tjäna pengar på försäljning. För att kunna veta vilket tryckeri ett visst tryck härstammar från måste man ofta identifiera typerna i trycket. Det är en sysselsättning som liknar numismatikens stampidentifiering. När vi vet vilket tryckeri trycket härstammar från vet vi i fall det är det Kungliga tryckeriet som gjort en parallellsättning eller i fall det är ett annat tryckeri som gjort en egen sättning. Ofta uppstod heta juridiska strider kring privilegiet att vara Kungligt tryckeri just på grund av dessa tjuvtryck.

Så till nytrycken. Roligt och intressant gällan-

⁹. Detta sätt att hantera situationen kom att förändras under 1700-talet. Se Reuterswårds tolkning av kungörelsesystemet under till exempel dalaupproret och kriget under senare delen av 1700-talet.

¹⁰. Handpresstiden brukar bestämmas till 1400-talet fram till omkring 1830.

¹¹. Kastet var en snett uppställd trälåda med omkring 100 fack vari typerna placerades. Tillsammans med vinkelhaken var detta sättarens främsta arbetsredskap.

¹². Carlsson (2009), s. 102. Det nämnda feltrycket är ett nytryck gjort 1791.

de myntplakat är att de i likhet med andra plakat rörande riksbanken, handel och näringar samt jakt och skattefrågor, är rika på varianter och nytryck av olika slag. Orsaken till detta är troligtvis att de var av intresse för många köpmän och andra näringsidkare som var noga med att hålla sig uppdaterade med gällande lagar och förordningar kring bank- och penningväsendet. Det lönade sig därför för tryckeriet att trycka upp egna uppsättningar efter efterfrågan. Dessa nytryck såldes av tryckeriet direkt till privatpersoner. Nytrycken blev nästan alltid annorlunda än första tryckningen, även om man ofta utgick från denna. Oftast skiljer sig titelsidan mest markant från tidigare sättning även om många andra ändringar kan förekomma.

Den period som utmärker sig starkast i antal sättningar och varianter generellt sett är slutet av 1600-talet. Från och med 1660 fram till 1707 förekom parallellsättningar¹³ varje år. Särskilt markant är företeelsen under 1680-talet då andelen parallellsättningar närmar sig 36 % av hela produktionen. Under perioden 1706-1738, vilken inkluderar plakaten rörande mynttecknen, har andelen sjunkit till 18 %.¹⁴

Med dessa olika kategorier i minnet får man inte glömma att det naturligtvis förekommer nytryck och parallelltryck med feltryck.

I förteckningen i slutet av denna artikel redogör jag för de olika varianterna jag känner till av medtagna plakat. Helt utelämnat är dock olika papperstyper, papperskvaliteter och vattenmärken. Dessa varianter är dock intressanta att notera för samlaren då de berättar om papprets ursprung och vilka kvalitetskrav som gällde för olika sättningar. Exempelvis hade myndigheterna själva ansvar att förse tryckeriet med papper för de plakat som var ämnade för dem. För övriga tryck ansvarade tryckeriet. Detta, tillsammans med andra faktorer, påverkade papperskvaliteten.

Med det ovan allmänt sagda om olika sättningar på plakat och kungörelser är det dags för några slutsatser kring nödmynstplakaten.

Jag nämnde tidigare att myntplakat av ekonomisk karaktär är rika på olika varianter. Den

grupp som förtecknas här utgör dock ett undantag från denna regel. Relativt sett få varianter finns av plakaten som behandlar mynttecknen. Det finns dock antaganden att göra även utifrån detta. Min slutsats är att då dessa plakat var aktuella endast under en relativt kort period (1715-1724) fanns det få behov av nytryckningar under senare decennier. Mynttecknen avvecklades successivt och kungörelserna kom därför tidigt att sakna aktualitet.

De flesta varianter jag funnit utgörs av små förändringar i texten. Ibland är det uppenbara fel då man skrivit "Julii" i stället för "Junii", och senare rättat till detta. På de tryck där fel månad fortfarande är angiven finns det ofta en liten rättning där man för hand skrivit ett "n" ovanpå l:et. Endast ett tryck uppvisar varierande vinjettbild. Det är plakatet från den 21:a februari 1719 om "det Tri-die slags Myntteckens, Wett och Wapn Kallat".

De flesta varianter som denna grupp kan uppvisa är troligtvis resultat av olika misstag eller brister i materialen vilket på olika sätt gett upphov till förändringar i sättningarna, och möjligtvis även något tjuvtryck. Nytrycken lyser med sin frånvaro, troligtvis på grund av ovan nämnda orsak.

På grund av sin säregenhet inom myntväsendet finns det relativt sett många kungörelser om mynttecknen under en ganska kort period. Nya emissioner, indragningar, giltigheter, överpräglingar med mera gör att det varje år trycktes nya kungörelser för spridning i riket. Vidare utgör de en större del av de kungörelser med myntavbildningar som finns, vilket är något som annars sällan förekommer i kungörelserna. Detta gör dem, enligt min mening, extra intressanta.

Nedan presenteras en förteckning över de plakat jag funnit som på något sätt berör mynttecknen, samt de varianter och olika sättningar av dessa som jag funnit. Några anspråk på att förteckningen är komplett finns naturligtvis inte. Förutom att det finns fler varianter som jag hittills inte stött på rör det sig även om en definitionsfråga. Kravet på att få delta i denna lista är att mynttecknen uttryckligen nämns i titel eller text.

13. Här särskiljs inte tjuvtrycken från parallellsättningarna begreppsmässigt på grund av svårigheter med säkerheten kring tryckens härkomst.

14. Uppgifter utarbetade från Svensk Offentligt tryck -1833 (SOT), specialdatabas inom samkatalogen LI-BRIS. Procentsatserna bör anses vara minimisiffror då fler snarare än färre sättningar lär förekomma både i bibliotek och arkiv, såväl som privat. Jag anser de dock vara goda närmevärden och relationen dem emellan talar sitt tydliga språk.

Förteckning

1715-03-14/25

Kongl. Maj:ts Öpne Påbud, Angående ett Myntetekn, som af Koppar blifwer slagit och myntat, til storlek lika med ett Femörstykke, hwilket skal giälla En Dal. Silfvt. Stralsund den 14[/]25 Martii. 1715. Stockholm, hos Joh. H. Werner, Kongl. Maj:ts och Upsal. Acad. Boktr. År 1715.

4s. ; 4:o

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1716-03-08

Kongl. Maj:ts Öpne Påbud, Angående De Myntetekn, Som af Koppar blifwit slagne och myntade, til prägel och storlek sådane, som innestående Aftryck närmare utwisar, hwilka skole giälla En Daler Silfwermynt stycket. Höllen Stad i Norrige den 8. Martii 1716. Stockholm, hos Joh. H. Werner, Kongl. Maj:ts och Upsala Acad. Boktr.

8s. ; 4:o; Illustration av myntet kronan

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1716-03-12

Görtz, Georg Heinrich von (1716)

Aldenstund man ey utan största förundran och miszhag måste förspörja, huru som någre obetancksamma och argsinnade Menniskior fördristadt sig at utsprida, at det härtils förfärdigade Mynteteken, i Kongl. Maj:ts Ständers Banco skulle blifwa infördt, och at således dhe, som förtrödt sine Medel uti Banqven ...

1bl. ; 1:o

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1716-10-12

Kongl. Maj:ts Öppne Bref Angående De nya Myntetekn. Daterat Lund den 12. octob. 1716. Stockholm, Hos Joh. H. Werner, Kongl. Maj:ts Boktr.

8s. ; 4:o; Illustration av myntet Publica Fide

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1717-02-28

Kongl. maj:ts Placat, Angående De gamle Mynteteknens inwäxlande. Dat. Lund den 28. februarii år 1717. Stockholm, hos Joh. H. Werner, Kongl. Maj:ts Boktr. år 1717.

4s. ; 4:o

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1717-04-08

Kongl. maj:ts nådige Påbud, Angående det tredie slags myntetekn, Dat. Lund den 8. aprilis 1717. Stockholm, Tryckt, hos Johan Henr. Werner, Kongl. Maj:ts och Ups. Acad. Boktr. 1717.

4s. ; 4:o; illustration av myntet wett och wapen

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1717-05-29

Kongl. maj:ts Öpne Påbud, At de Inwäxlade Mynteteknen, af Åhr 1715. Skola giälla och gå för 3. Öre Koppar:mt eller Ett Öre Silfwermynt. Dat. Lund d. 29. maij 1717. Stockholm, hos Joh. H. Werner, Kongl. Maj:tz och Upsal. Acad. Boktr.

4s. ; 4:o; Illustration av myntet kronan

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1717-07-20

Taube, Gustaf Adam (1717)

Publication, Angående det andra och tredie slags myntetekn, som nu jäf och gängse äro. Stockholm, tryckt uti Kongl. tryckeriet 1717.

4s. ; 4:o

Ref: *Stiernstedt*

1717-11-09

Taube, Gustaf Adam (1717)

Publication, Angående Mynte-teknens och mynte-zedlarnes owägerlige emottagande. Gifwen Stockholm den 9. novem-br. åhr 1717. Stockholm, tryckt uti Kongl. Book-tryckeriet 1717.

8s. ; 4:o

Ref: Stiernstedt

1717-12-07

Kongl. maj:ts nådige Påbud, Om det Andra slags Mynte-Tekns Inwäxlande. Dat. Lund, den 7 Decembr. 1717. Stockholm, hos Joh. H. Werner, Kongl. Maj:ts och Upsala Acad. Boktr. 1717.

4s. ; 4:o; Illustration av myntet Publica Fide

Ref: Quiding; Stiernstedt

1717-12-25

Taube, Gustaf Adam (1717)

Såsom den Kongl. Deputation af mig behagat begära ...

4s. ; 4:o

Ref: Stiernstedt

1718-01-06

Kongl. maj:ts nådige Påbud, at de inwäxlade myntetekn af åhr 1716. skola gälla fyra öre kopparmynt. Daterat Lund den 6. januarii år 1718. Stockholm, tryckt, uti Kongl. boktryckeriet hos Johan Henr. Werner Kongl. maj:ts, så ock Ups. Acad. Boktr. Åhr 1718.

1bl. ; 1:o; Illustration av myntet Flink och Färdig

Ref: Quiding; Stiernstedt

1718-01-06

Kongl. maj:ts nådige Påbud, Angående det fjerde slags myntetekn. Daterat Lund den 6 januarii år 1718. Stockholm, hos Joh. H. Werner, Kongl. Maj:ts och Upsala Acad. Boktr. 1718.:

4s. ; 4:o; Illustration av myntet Flink och Färdig

A - Sättning med titeln: *Kongl. maj:ts nådige Påbud, Angående det fjerde slags myntetekn. Daterat Lund den 6 januarii år 1718.*

B - Sättning med titeln: *Kongl. maj:ts nådige Påbud, Angående det fjerde slags myntetekn. Daterat Lund den 6. januarii 1718.*

Ref: Quiding; Stiernstedt

1718-02-03

Kongl. maj:ts öpne Påbud at de inwäxlade myntetekn af åhr 1716. skola gå och giälla sex öre kopparmynt. Stockholm, tryckt, uti Kongl. boktryckeriet, hos Joh. Henr. Werner. Kongl. Boktr. 1718.

1bl. ; 1:o; Illustration av myntet Publica Fide

A - Sättning med impressum: Stockholm, tryckt, uti Kongl. boktryckeriet, hos Joh. Henr. Werner. Kongl. Boktr. 1718.

B - Sättning med impressum: "Stockholm, tryckt, uti det Kongl. boktryckeriet, hos Johan Henr. Werner. Kongl. maj:ts, så ock Ups. Acad. Boktr. Åhr 1718."

Ref: Quiding; Stiernstedt

1718-02-13

Taube, Gustaf Adam (1718)

Publication, eller åtwarning, at alla de, som weta sig hafwa några publique medel och cassor under händerne, må deras caroliner och kopparmynt, innom devaluations terminen den 1 martii nästkommande hos Kongl. Räntemästaren Råfelt angifwa. Stockholm, tryckt uti Kongl. boktryckeriet. 1718.

4s. ; 4:o

Ref: Stiernstedt

1718-03-13

Taube, Gustaf Adam (1718)

Sedan den förra om silfwermynts och kopparplåtars utpracticerande eller utomlandz efterslagne myntetekns instiälände skedde kungiörelsen ... Stockholm, tryckt, uti det Kongl. boktryckeriet hos Joh. Henr. Werner.

1bl. ; ½:o

Ref: Stiernstedt

1718-06-23

Kongl. maj:ts nådige Påbud, om fem slags myntetehn. Stockholm, tryckt, uti det Kongl. boktryckeriet, hos Johan Henr. Werner. Kongl maj:ts, så ock Ups. Acad. Boktr. årh 1718.

1bl. ; 1:o; Illustration av myntet

Ref: Quiding; Stiernstedt

1718-08-16

Kongl. maj:ts nådige Placat, Angående Tredie slags Myn-tetekns Inwäxlande. Stockholm, tryckt, uti det Kongl. boktryckeriet, hos Johan Henr. Werner. Kongl. maj:ts, så ock Ups. acad. Boktr. årh 1718.

1 bl. ; ½:o; Illustration av myntet Wett och Wapen

Ref: Quiding; Stiernstedt

1718-10-08

Upphandlingsdeputationen

Dernath, Gerhard von (1718)

Det har den Kongl. Deputationen mot bättre förmodan måst erfara ... at efter som detta tredie slags myntetehn med andra gångbara nu strax och på en gång ej blifwer omsatt; så skulle det ock aldrig komma at inlösas eller godtgöras ... Stockholm, tryckt, uti Kongl. boktr. hos Joh. H. Werner. 1718.

1bl. ; 1:o

Ref: Quiding; Stiernstedt

1718-12-11

Ulrika Eleonora (1719)

Hennes Kongl. maj:ts nådige Placat, Angående Myntetekns Och Ständernes mindre Zedlars owägerlige emottagande, til des annat redbart Mynt blifwer anskaffat. Dat. Stockholm den 11. decemb. 1718. Stockholm, tryckt hos Johan Henr. Werner, Hennes Kongl. maj:ts och Ups. acad. typogr. 1719.

4s. ; 4:o

A - Sättning enligt ovan.

B - Sättning med titeln: Hennes Kongl. maj:ts nådige Placat, Angående Myntetekns Och Ständernes mindre Zedlars owägerlige emottagande, til desz annat redbart Mynt blifwer anskaffat. Dat. Stockholm den 11 decemb. 1718.

Ref: Quiding (sedelmynt)

1718-12-11

Ulrika Eleonora (1718)

Wi Ulrica Eleonora med Gudz nåde, Sweriges, Göthes och Wändes drottning ... huru och på hwad sätt myntetehn och ständernes mindre zedlar i allmän handel och wandel owägerligen skulle wara gångbare ... Stockholm, tryckt, uti det Kongl. boktr. hos Joh. H. Werner, Hennes Kongl. maj:ts, så ock Ups. acad. Boktr. 1718.

1bl. ; 1:o

Ref: Quiding (sedelmynt); Stiernstedt

1718-12-12

Ulrika Eleonora (1718)

Hennes Kongl. maj:ts nådigste Placat, Angående Bergs-Brukens Förseende med Spannemål och andre Lifsmedel. Gifwit Stockholm, den 19 decembris 1718. Stockholm, hos Joh. Henr. Werner, hennes kongl. maj:ts, så ock Upsala acad. boktr.

8s. ; 4:o

A - Sättning med impressum: Stockholm, hos Joh. Henr. Werner, hennes kongl. maj:ts, så ock Upsala acad. boktr.:

- B - Sättning med impressum: Stockholm, uti det Kongl. tryckeriet, hos Joh. Henr. Werner, kongl. maj:ts; så ock Upsal. acad. typogr. 1718.
- C - Sättning med impressum: Stockholm, tryckt hos Johan Henr. Werner, hennes kongl. maj:ts och Ups. acad. typogr. 1718.

Ref: *Quiding* (livsmedel)

1719-02-21

Ulrika Eleonora (1719)

Hennes Kongl. maj:ts nådige Placat, Om det Tridie slags Mynteteckens, Wett och Wapn Kallat, Inwäxlande. Daterat Stockholm den 21. februarii 1719. Stockholm, uti det Kongl. tryckeriet, hos Joh. H. Werner, Hennes Kongl. maj:ts och Ups. acad. Boktr. år 1719.

4s. ; 4:o

Finns i minst två olika sättningar med varierande krontyp.

Ref: *Quiding; Stiernstedt*

1719-04-23

Kongl. maj:ts nådige Förordning, Angående Myntetecknens Och Mynte-Zedlarnes Indragande och Afsättiande. Gifwen Stockholm den 23 april 1719. Stockholm, uti det Kongl. tryckeriet, hos Joh. Henr. Werner, Kongl. Maj:ts så ock Upsal. acad. typogr. 1719.

8s. ; 4:o

- A - Sättning med impressum: Stockholm, uti det Kongl. tryckeriet, hos Joh. Henr. Werner, Kongl. Maj:ts så ock Upsal. acad. typogr. 1719.
- B - Sättning med impressum: Stockholm, tryckt uti Kongl. tryckeriet.

Ref: *Quiding*

1719-04-23

Magistraten i Stockholm (1719)

Kundgiörelse, huru til underdånigste följe af Hennes Kongl. maj:ts nådigste Förordning Gifwen Stockholm den 23 april uti innewarande år 1719. Här i staden förhållas skal med Mynteteknens och Mynte-Zedlarnes Indragande och insättiande. Stockholm, uti det Kongl. tryckeriet, hos Joh. H. Werner, år 1719.

8s. ; 4:o

- A - Sättning enligt ovan
- B - Sättning med "Kongl. maj:ts nådige Förordning, Angående Myntetecknens Och Mynte-Zedlarnes Indragande och Afsättiande. Gifwen Stockholm den 23. april 1719."

Ref: *Quiding*

1719-05-04

Kongl. maj:ts nådige Förordning, Huru högt Mynte-Zedlar och Mynte-Teknen Samt Fyraörsstycken, Twåörsstycken Och Enörsstycken, Hädan efter skola giälla. Gifwen Stockholm den 4 maj 1719. Stockholm, uti det Kongl. tryckeriet, hos Joh. Henr. Werner, Kongl. Maj:ts så ock Upsal. acad. typogr. 1719.

8s. ; 4:o

- A - Sättning med "4" i titel och "Upsal." i impressum
- B - Sättning med "4." i titel och "Ups." i impressum

Ref: *Quiding*

1719-05-21

Magistraten i Stockholm (1719)

Instruction för dem, som til underdånigst följe af Hennes Kongl. maj:ts nådige placat och påbud af den 23 sidstledne aprilis blifwa af Hans grefl. excellence riks-rådet, öfwerståthållaren och generalen högwälborne herr grefwe Gustaf Adam Taube, samt magistraten förordnade, at uti wisza qwarter så i staden som på malmarne, hafwa beställningen om mynte-teknens och mynte-zedlarnes behörige indragande och utlefwererande, som högbemälte hennes Kongl. maj:ts nådige påbud förmäler och innehåller. Stockholm den 21 maj 1719.

8s. ; 4:o

Ref: -

1719-06-30

Kongl. maj:ts Förnyade nådige Påbud, Angående Mynte-Zedlarnes Och Mynteteknens owägerlige Gångbarhet. Gifwit Carlberg den 30 junii åhr 1719. Stockholm, tryckt hos Joh. H. Werner, hennes kongl. maj:ts så ock Ups. acad. typogr. åhr 1719.

8s. ; 4:o

- A - Sättning med "junii" i titeln.
- B - Sättning med "julii" i titeln, vilket är felaktigt och ibland rättat efteråt för hand med en liten anteckning. I samma sättning lyder impressum "Johan Henr. Werner, hennes kongl. maj:ts så ock Ups. acad. typogr. 1719."

Ref: Quiding

1719-08-12

Kongl. maj:ts nådige Förordning, Angående Små-Tullarnes Och Accisens betalande i godt och redbart Mynt. Gifwit Stockholm den 12 augusti 1719. (1719). Stockholm, tryckt uti Kongl. boktr. hos Joh. Henr. Werner, kongl. maj:ts; så ock Upsala acad. typogr. åhr 1719.

4s. 4:o

- A - Sättning med "12 augusti" i titeln.
- B - Sättning med "11 augusti" i titeln.

Ref: Quiding (under varuskatt)

1723-08-20

Kongl. Maj:ts Nådige Förordning, Angående De ännu oindragne Myntetecken, Gifwen Stockholm i Rådkammaren den 20. Augusti 1723. Stockholm, uti Kongl. Boktryckeriet uplagdt, Hos Johan Henrich Werner, Directeur öfwer alla Tryckerien i Riket, Åhr 1723.

[4] s. ;4:o

Ref: Quiding; Stiernstedt

1724-02-18

Kongl. maj:tts Nådige Förordning, Angående Alla slags oomstämlade Mynteteckns Gångbarhet, utan vidare omprägling. Gifwen Stockholm i Råd-Cammaren den 18. Febr. 1724. Stockholm, uti Kongl. Boktryckeriet uplagdt, Hos Joh. Henr. Werner, Directeur öfwer alla Tryckerien i Riket.

[4] s. ;4:o

Ref: Quiding; Stierstedt

Litteratur

- Larsson Per (Red). "Numismatiska Axplock – En jubileumsbok", Linköping 2009.
- Quiding, H. Nils. "Svenskt allmänt författningsregister för tiden från år 1522 till och med år 1862: under titlar, som antyda författningarnes föremål, med iakttagande af alfabetisk och kronologisk ordning, samt med återgifvande af de officiella författningsrubrikerna / utarbetadt af N. H. Quiding". Stockholm 1865.
- Reuterswärd, Elisabeth. "Ett massmedium för folket: studier i de allmänna kungörelsernas funktion i 1700-talets samhälle". Lund 2001.
- Snickare, Mårten. "Enväldets riter: kungliga fester och ceremonier i gestaltning av Nicodemus Tessin den yngre". Stockholm 1999.
- Stiernstedt, A. Wilhelm. "Förteckning öfver tryckte författningar, myntordningar, bref, resolutioner och stadganden m.m., rörande det svenska myntväsendet". (I Numismatiska meddelanden III). Stockholm 1876.
- Årstrycket.
- Sveriges kyrkolag af år 1686.

Summary

Up until the middle of the 20th century the government had the right to have all its public announcements read aloud from the pulpits of all churches in the kingdom. The announcements were sent via the provincial government to every parish in Sweden and Finland to be read by the clergy immediately after the sermon. Everybody was expected to regularly attend church services during the early modern period and those who failed to do so could be sued. Consequently, this system of communication was a very effective medium.

This article concerns the announcements regarding the credit coin-money issued during the reign of Karl XII. Different issues and categories of issues of the printed announcements are discussed. Why do different issues exist and how frequent are they?

The author of the article distinguishes several different categories of prints of the announcements; parallel, errors and pirate issues. One of the conclusions is that pirate issues are quite rare in this category of announcements. The reason for this is the short period of validity for the credit coins.

The article ends with a list of prints of announcements regarding the credit coins and different issues of these known to the author.

